

КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ КОНСТИТУЮВАННЯ ПАРАДИГМ У ЮРИДИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Петрушенко Вікторія¹

¹ Доктор медичних наук, професор, Вінницький національний медичний університет імені М.І.Пирогова, м. Вінниця (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9255-403X>

UDC: 159.923.2:316.613-5

АНОТАЦІЯ

Передумови. В контексті теорії розвитку науки авторства Т. С. Куна, галузь знання повинна пройти перед-науковий етап формування перед конституюванням в ній наукових парадигм та позиціонуванням її як окремої науки. Процес становлення наукової парадигми включає в себе накопичення ідей, теорій та концепцій, які формують сукупність установок, що набувають аксіоматичного характеру. Відповідно, для визначення умов формування окремих напрямків у юридичній психології необхідно систематизувати концептуальні напрями епістемологічного розвитку, які передували становленню парадигм у психології права.

Мета. Визначити основні теоретичні передумови формування антропологічної та клінічної парадигм в юридичній психології.

Методи. Системний метод був використаний для визначення основних епістемологічних вихідних позицій наукового знання для аналізу його подальшої імплементації в юридико-психологічному контексті. Структурно-функціональний та компаративний методи допомогли виявити основні характерні особливості становлення клінічної та антропологічної парадигм в юридичній психології.

Результати. Виокремлено оновлений напрямок юридичної психології від автономно-вольових тлумачень французьких енциклопедистів XVIII ст. та утопічних трактатів континентальних європейських соціалістів XIX ст. В кінці XIX століття відбувається процес формування клініцизму та антропологізму в юридичній психології, що зумовлений філософськими та галузевими впливами соціальної та культурної антропології, медицини, провідних тенденцій у філософії XIX-XX століття, а також кримінології.

Висновки. Диференційовані основні позиції соціального та культурного антропологізму та їхні характерні риси, які визначали принципи формування антропологічної парадигми в психології. Визначений інтердисциплінарний характер розвитку клінічної парадигми в юридичній психології та порівняно основні теоретичні передумови формування клінічної з антропологічною парадигмами психології права.

Ключові слова: юридична психологія, парадигма, клінічна парадигма, антропологічна парадигма, детермінізм.

ВСТУП

З'ясування передумов виникнення перших парадигм у психології права дозволяє чіткіше сформулювати чинники конструювання

правової свідомості та механізми функціонування правової поведінки. Визначення інтегративного характеру становлення юридичної психології дозволяє конкретизувати предмет

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Viktoriia Petrushenko

This is an Open Access journal. This work is licensed under a **Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)**.

Link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

ції науки.

Томас Семюел Кун наводить два визначення для позначення поняття «парадигма»:

«Парадигма – це сукупність переконань, цінностей, методів, зразків досліджень і технік, що поділяють члени певної наукової спільноти» (Kuhn, 1962); «Парадигма – це узагальнене визнання науковою спільнотою таких досягнень, які на певний час надають моделі формулювання проблем і їх розв’язання в межах наукової дисципліни» (Kuhn, 1961; Kuhn, 1962). В контексті парадигмального розвитку юридичної психології, ми можемо спостерегти методологічний поворот наприкінці XIX століття, зокрема через його міждисциплінарний характер, та початок формування двох взаємопов’язаних юридико-психологічних парадигм – клінічної та антропологічної (Sheehan, 2021; Glenney, 2023).

Такий поворот безсумнівно скерований релятивістськими й індетерміністськими рисами актуальних філософських концепцій. Утім, на відміну від інших підгалузей гуманітарного чи соціально-поведінкового знання, в сфері філософії та психології права психологізм цілком виправданий. Саме на його виправданні намагалася побудувати свою структуру екзистенційно-гуманістична парадигма юридичної психології. Хоча ця спроба, на наш погляд, була цілком неуспішною, але логічний психологізм цілком закономірно перейшов із предметної сфери гуманістичного екзистенціалізму в антропологічну парадигму (Vaz da Silva, 2021). При цьому, не треба ігнорувати того факту, що психологічні вчення у філософії екзистенціалізму значною мірою копіювали філософську антропологію постраціональ-

ної реакції. Отож, антропологізм під час реєстрації важливих елементів гуманістично-екзистенційної парадигми в межах юридичної психології, просто посилила свої психологічно-детерміновані доктринальні твердження окремими рефлексіями.

Дослідницька проблема, що розкривається у даній статті, полягає у необхідності з’ясування теоретичних передумов появи перших парадигм (клінічної та антропологічної) у юридичній психології, що забезпечили оформлення психології права в окрему галузь наукового знання. Відповідно, можемо стверджувати, що існує **дослідницька прогалина**, зміст якої полягає у відсутності напрацювань щодо чіткої диференціації юридико-психологічної науки серед інших гуманітарних та соціально-поведінкових наук на початкових етапах її становлення. **Наукова новизна** дослідження полягає у використанні парадигмального підходу американського історика науки Томаса Семюеля Куна для виокремлення перших загальнотеоретичних напрямків в царині психологічно-правових студій. Окрім цього, вперше здійснено спробу виокремити передумови конституювання парадигм з використанням інтегративного підходу.

Метою дослідження є визначити основні теоретичні передумови формування антропологічної та клінічної парадигм в юридичній психології. Для досягнення мети нами було поставлено ряд **завдань**: по-перше, з’ясувати особливості основних антропологічних теорій кінця XIX – початку XX століття, що визначили подальші спрямування юридико-психологічних досліджень; по-друге, диференціювати особливості культурного та соціаль-

ного антропологізму у психології права; по-
третє, окреслити інтегративний характер ста-
новлення перших парадигм юридичної психо-
логії.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ

Для досягнення мети та завдань дослі-
дження були використані наступні методи:
системний, структурно-функціональний та
компаративний.

Системний метод був використаний
для з'ясування міждисциплінарного характеру
передумов конституювання перших юридико-
психологічних парадигм. Також системний
метод був використаний для визначення осно-
вних епістемологічних вихідних позицій нау-
кового знання для аналізу його подальшої ім-
плементції в юридико-психологічному кон-
тексті.

Структурно-функціональний метод
став у нагоді при виокремленні постулюючих
елементів теоретико-методологічних концеп-
цій, що лягли в основу психології права. Та-
кож цей метод застосовувався для визначення
основних складових антропологічної, медико-
психіатричної та медико-психологічної теорії,
що були застосовані для конституювання пер-
ших юридико-психологічних парадигм – клі-
нічної та антропологічної.

Компаративний метод був використа-
ний з метою порівняння детермінант, які впли-
вали на тенденції розвитку антропологічної та
клінічної парадигм юридичної психології по-
чатку-середини ХХ століття.

Клініко-психологічний аспект поклика-
ний розкрити суб'єктивну мотиваційну скла-
дову діяльності індивіда в межах правової сис-
теми. Аналіз класичних антропологічних дос-

ліджень вказує на соціальні та культурні дете-
рмінанти правової поведінки.

Серед актуальних публікацій за останні
п'ять років можемо виділити роботи присвяче-
ні становленню психології права як окремої
галузі наукового знання (Hunt & Shepherd,
2023; Nevelska-Hordieieva et al., 2021; Glenney,
2023), осмисленню клініцизму та антропологі-
зму в психології права (Rose & Maylea, 2023;
Ledvinka, 2020; Sheehan, 2021; Foblets et al.,
2022; Mathias et al., 2020; Chkhaidze, &
Surmanidze, 2019), а також критичні огляди
теорій основних представників клінічної та
антропологічної парадигм юридичної психо-
логії (Orlandi, 2023; Orrù, 2023; Vaz da Silva,
2021, Diriwächter, 2021).

Обмеження дослідження. У роботі
здійснено бібліографічний аналіз основних
праць дослідників, імена яких пов'язані зі ста-
новленням антропологічної парадигми у пси-
хології права. Зокрема, А. Редкліфа-Брауна, Б.
Маліновського, М. Фортеса, Е. Еванса-
Прітчарда, В. Фьорста. Однак, при підготовці
тексту статті не було висвітлено ряд засадни-
чих відмінностей у становленні антропологіч-
ного та клінічного напрямків у психології пра-
ва, що зумовлено, перш за все, різним типом
притаманного їм детермінізму правової пове-
дінки (індивідуального чи соціального). Варто
також зауважити, що здійснене дослідження
може бути відміним від загальнонаукових тен-
денцій становлення юридико-психологічної
науки, адже воно обмежується медико-
психіатричним, медико-психологічним та ан-
тропологічним науковим доробком, в той час
як стаття не розкриває проблематики, актуаль-
ної для кримінологічного чи загально-

психологічного контексту.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ключовою відмінністю поміж соціальною та культурною антропологією є географічне представництво їхніх наукових співтовариств. Так, соціальна антропологія народилася у Великобританії та країнах континентальної Європи (головним чином, у Франції та Німеччині). Культурна антропологія, в свою чергу, з'явилася в Сполучених Штатах Америки та впродовж XX ст. залишалася специфічно американським поглядом на проблеми антропогенезу, соціогенезу, культурогенезу. При цьому, як підкреслював французький соціолог та антрополог Марсель Мосс (1872-1950), антропологічні студії зосереджуються на вивченні «перманентного процесу обміну» – взаємодії світу речей і мисленнєвих процесів, семіотичних репрезентацій у людській свідомості (Mauss & Paulme 1967). Провідний французький антрополог Клод Леві-Стросс (1908-2009) стверджував, що антропологія зобов'язана зосередитися на вивченні спільних і відмінних рис партикулярних культур («локальних культур»), дотримуючись фундаменту «універсальності проявів «людського» (тілесність, психологічність, натуралізм)» (Lévi-Strauss, 1958; Vandendriessche, 2022). Така позиція К. Леві-Стросса (універсальність людського) різко контрастує з расистським детермінізмом італійської школи кримінології та демонструє радикально інший спосіб антропологічного мислення, аніж у випадку з «кримінальною антропологією» Ч. Ломброзо (Lombroso, 1871; Lombroso, 1876; Orlandi, 2023).

Польсько-британський антрополог Бро-

ніслав Малиновський (1884-1942) тлумачить соціальну антропологію як окрему самостійну науку, покликану вивчати соціальні структури, соціальні інститути та способи соціальної взаємодії людських груп у контексті культури (Malinowski, 1944). Звісно, соціальні структури та інститути, як і форми взаємодії, проголошувалися функціональними одиницями (основоположними елементами) культури як сфери соціального (Verbuyst & Galazka, 2023; Kaiser & Weaver, 2022).

Тенденції розвитку соціальної та культурної антропології на початку XX століття детермінували появу відповідної парадигми в юридичній психології. Британський етнограф і класик соціальної антропології Альфред Реджинальд Редкліфф-Браун (1881-1955) тлумачив її як «галузь» антропологічної науки, сфокусовану навколо аналізу закономірностей суспільної організації (Radcliffe-Brown, 1952). Отже, соціальна антропологія за версією Редкліффа-Брауна зобов'язана шукати зв'язки поміж окремими елементами, що перетворюють антропологічну масу в цілісну складну соціальну систему. В цьому сенсі, Редкліфф-Браун суттєво випередив інших adeptів системного підходу і зробив немало задля поєднання загальнотеоретичних методів пізнання суспільства (системного, структурно-функціонального) із власноруч обґрунтованими польовими інтракультурними методиками (Niehaus, 2017; Zitzewitz, & Ciotti, 2022).

Вкрай важливим теоретичним твердженням Редкліффа-Брауна слід вважати обґрунтування самоцінності культури для суспільства. Паралельно в його працях спостерігається тенденція до нівеляції активної ролі ін-

дивіда в осмисленні культури. Вчений-англійець був переконаний, що культура є проявом соціального рівня організації людства, вона не може бути здобутком індивідуального становлення та не має індивідуально-психологічної природи. Відповідно, культура з'являється тільки за умови розбудови соціальних інститутів та в подальшому детермінує їх (Bank, 2015; Chin, et al. 2022). Одним із елементів культури Редкліфф-Браун виокремлював право. Воно репрезентується правовою свідомістю, але щоденні побутові прояви права забезпечуються ступенем соціальної згоди на порядок. Незалежно від того, що люди говорять про закон та пануючі політичні порядки, їхнє повсякденне мовчазне прагнення коритися чи не коритися соціальним інститутам відображає характер правової свідомості набагато повніше, ніж формалізація законодавства (Trigger, 2023). Таким чином, культура і право цінні тільки в соціальному контексті та, на переконання Редкліффа-Брауна, цілковито нецінні в індивідуально-психологічному вимірі. Відповідно, антропологія культури є антропологією соціуму, тоді як антропологія права є насправді лише варіацією культурної антропології (Holden, 2019; Scalise Sugiyama, & Reilly, 2023).

Аргумент Редкліффа-Брауна і досі зберігає свою теоретичну цінність та методологічну значущість для тих науковців, які бажають послуговуватися виключно поняттям «соціальна антропологія» всупереч американській термінології. Проте, ми також прагнемо акцентувати глибший контекст рецепції у юридичній психології. Оскільки культура спрямована на задоволення соціальних потреб

і суперечить індивідуальній автономії (у тому числі, моральній автономії індивіда, якщо послуговуватися кантіанською термінологією), то право, як вищий прояв згоди соціальних інститутів, залишається інструментом контролю чи навіть політизованого насильства над індивідуальною свободою (Goodale, 2021; Goldberg, 2023). Право як культурна одиниця примусом змушує індивіда підкорювати власну абстрактну й неконкретну свободу зведенню моральних і позитивних правил. Такий шлях загартує індивідуальну волю до діяльності та формує колективну (Pavlova, 2019; Cayli, 2020).

Кантіанська інтерпретація аргументу Редкліффа-Брауна насправді зміщує акценти в розгляді процесу *paradigm shift* у юридичній психології. Якщо досі заміна клінічної парадигми на антропологічну могла видаватися переходом від однієї «наукової нормальності» до кардинально іншого стану «нормальної науки» (за термінологією Т. С. Куна), то тепер унаочнюється парадигмальний парадокс – і клінічна й антропологічна парадигми історично розглядали ключовий юридико-психологічний об'єкт (людину) тільки та виключно структурною одиницею соціальної групи. Як клінічний (медико-психіатричний або медико-психологічний), так і антропологічний (зокрема, соціально-антропологічний) дискурси відмовляють людині в культурній суб'єктності поза соціальними зумовленостями (антропологічний варіант) чи біосоціальними детермінаціями (клінічний варіант) (Sheehan, 2021; Belgrano, 2021; Davey, 2022; Francq et al. 2023; Grobler, 2023).

Аргумент Редкліффа-Брауна та віднайдений парадигмальний парадокс акцентують

ставлення до індивіда як до простого елемента соціальної системи, що існує та виховується тільки завдяки ній. В той же час, не можна забувати також про юридико-психологічне значення наукового доробку Едварда Евана Еванса-Прітчарда (1902-1973). Як і Броніслав Малиновський чи Альфред Редкліфф-Браун, цей вчений спеціалізувався на теоретичних проблемах соціології та культурології, активно досліджував прикладну етнографію (Djordjevic, 2020; Mills, 2013). Ще в більшій мірі, аніж Редкліфф-Браун, англієць Еванс-Прітчард зосередився на використанні та вдосконаленні методів польової етнографії (Marrero González, 2022). Відповідно, саме Еванс-Прітчард став першим послідовним адептом студій у сфері політичної антропології. Йому належить тлумачення соціальної антропології як дисципліни, що характеризує і порівнює соціальні інститути різних етнокультурних спільностей задля виявлення універсальних закономірностей (Evans-Pritchard, 1951; Österman, 2021).

Ще більший вплив безпосередньо на юридичну психологію мали антропологічні студії Меєра Фортеса (1906-1983). Цей південноафриканський учений спеціалізувався на психології під час навчання у Кейптаунському університеті та Лондонській школі економіки. Фортесівське трактування соціальної антропології засноване на системному підході соціальних ролей, родинних структур та владних інститутів у порівняльно-етнографічному контексті (Fortes, 2021; Kuper, 2016).

Серед усіх класиків соціальної антропології, орієнтовану на британське інтелектуальне співтовариство, М. Фортес мав найкращу

психологічну підготовку. Це дозволило йому стати одним із найперших практиків структурного функціоналізму в крос-культурних студіях. Спеціалізуючись на племінних угрупованнях Африки, вчений присвячував свої дослідження суспільству як коаліції індивідів, які мають свої власні соціально зумовлені та культурно спрямовані функції. В цьому сенсі, структурний функціоналізм Меєра Фортеса був безперечно соціально детермінований, як і специфічне розуміння поняття «культура» (Linares Matás, 2023; Eriksen, 2022).

Фортеса завжди глибоко цікавили родинні зв'язки, усвідомлення не лише родинності та сімейності, але й самої ідеї спорідненості. Відповідно, психолог та антрополог зібрав низку фундаментальних спостережень щодо побутування культу предків. Свої африканські спостереження, як і антропологи Малиновський, Редкліфф-Браун, Еванс-Прітчард, М. Фортес намагався використовувати в якості критерію для соціально-орієнтованої ретроспекції так званих «західних спільнот» (Fortes, 2018).

Дослідження, подібні за змістом та активним застосуванням структурно-функціонального аналізу до фортесівських, послідовно проводив також новозеландський і британський етнолог, соціолог, антрополог Вільям Раймонд Фьорст (1901-2002). Зрештою, він обійняв посаду професора антропології у Лондонській школі економіки та політичних наук. Він постулював соціальну антропологію як науку про способи організації людських груп в умовах процесів соціальної стабільності та нестабільності. Крім того, Вільям Р. Фьорст зосередився на «спільнотах, що зміню-

ються» та заклав академічні основи соціальної та політичної транзитології (Firth, 1951). Очевидно, що спільноти в транзиті демонструють набагато більше прихованих стимулів зростання та чинників консервації, а також надають незрівнянню потужнішу фактографічну базу для порівняльно-аналітичних висновків. Відтак, аргумент В. Р. Фьорста можна сприйняти як методологічну формулу: досліджувати потрібно насамперед транзитивні спільноти, що переходять від традиційного соціально-культурного укладу до модерністських форм соціального буття (Laviolette, 2020).

Процеси модернізації та соціально-культурної трансформації учорашніх традиційних суспільств видавалися вкрай актуальними соціальним (також і культурним) антропологам у першій половині та середині ХХ ст. (Steizinger, 2020). Цілком закономірно, що завдяки домінуванню антропологічного світосприйняття, вони перейшли із соціологічних та етнокультурологічних студій у предметну площину юридичної психології. Незважаючи на важливу роль напрацювань Малиновського, Редкліффа-Брауна, Еванса-Прітчарда та навіть антрополога із психологічною освітою Форте-са, значення особистості саме новозеландця Фьорста потрібно акцентувати окремо.

На наш погляд, не втратила своєї актуальності дослідницька програма Б. Малиновського яка наголошувала: кожне суспільство підрозділяється на соціальні групи різних рівнів (Vaz da Silva, 2021). Однак, їх поєднує система метагрупових функцій, що втілюються культурою. Натомість, культура в кожному суспільстві виконує специфічні локальні функції, що суттєво відрізняють суспільства як

набори метагрупових функцій одне від одного. Врешті-решт, структурним елементом культури за Малиновським виступає право, що так само виступає партикуляризованою функцією культурного розвитку. Важливо також усвідомлювати, що культура як соціалізована мораль втілюється далеко не тільки в творчих проявах особистостей або в мистецтві як сфері людського духу, але й у соціальних інститутах (Malinowski, 1944; Firth, 1951). Буквально кожен інститут суспільства є функціональним вираженням культурогенезу (Foks, 2020). Отже, будь-яка соціальна криза мусить вважатися одночасно кризою культури.

Право для соціальної антропології є тільки автономною сферою прояву культури, та, по суті, має статус її інституту. І культура, і право, за своїми визначеннями, однаково регламентують соціальне життя. В обох випадках, правила детермінуються тріадою моралі, традицій і звичаїв (Ledvinka, 2020). Тобто всі феномени моральності мають водночас правову природу та навпаки, що, втім, далеко не завжди відповідає філософсько-правовим засадам позитивного права (Foblets, et al., 2022). Разом із тим, переважна більшість adeptів культурно-історичного підходу теорії та історії держави і права ХХ ст. повинні дякувати соціальним антропологам за структурно-функціональну методологічну модернізацію культурно-центричної інтерпретації правових норм. Усе це якісно вирізняло оновлений напрямок юридичної психології від автономно-вольових тлумачень французьких енциклопедистів ХVIII ст. та утопічних трактатів континентальних європейських соціалістів ХІХ ст. (Hodges, 2019).

ОБГОВОРЕННЯ

Розглянуті теоретичні тенденції всього лише передбачають взаємний відхід філософії та психології права в другій половині XX ст. і на початку XXI ст. від редукцій у розумінні позитивного і природного права. Тож цей відхід вкотре підтверджує реальність феноменологічного повороту «назад до Гегеля!». Як відомо, Г.-В.-Ф. Гегель неодноразово застерігав від психологічних редукцій у тлумаченні засадничих понять і колізій систем позитивного чи природного права. Щоправда в оригінальному гегеліанському трактуванні, системи права зображаються металогічними категоріями, в яких індуктивні елементи структурної будови межують з дедуктивними змінними. Тобто всередині кожної з цих правових систем відзначається риса нерозривності вертикальних зв'язків (до прикладу, індивіда та буття в природному праві чи громадянина та держави в позитивному праві) (Hegel, 1896; Berryessa, et al. 2022).

Гегеліанський принцип доволі простий: індивід візуалізує та рефлексує буття, тим самим генеруючи його сутність, тоді як буття онтологічно народжує та соціально творить індивіда, роблячи те ж саме; громадянин не може існувати у своєму статусі без держави, тоді як держава не здатна існувати без громадянина з його сутністю та статусом. Саме гегеліанська простота початку XIX ст., а не модерністські чи аналітичні редукції XX ст., дозволяє усвідомити всю діалектичну глибину внутрішньої структури природного та позитивного права (Assalone, 2022; Lipari, 2022; Trujillo, 2022). В цьому контексті, де мислення індивіда про буття є його «трансляцією», а усвідом-

лення громадянином необхідності держави є її «прообразом», неможливо щонайменше обійтися без категорій «свідомість» та «мислення». В концептуальних рамках картезіанства людина є істотою мислячою, тоді як право (і природне, і позитивне) є феноменом, що з'являється виключно внаслідок його усвідомлення (Stettler & Sharpe, 2022; Pimenta, 2020).

Натомість доктрина зосередження компетенцій юридичних психологів у прикладному супроводі судочинства (Münsterberg, 1914), втілена визначенням Роберта Ваймара (п. 1.1.), безпосередньо пов'язана з клінічною парадигмою. Проте, слід застерегти читачів від логічної редукції антропологічної парадигми як широкої і міждисциплінарної, а клінічної парадигми як вузької та інтрадисциплінарної (Weimar, 2008; Weimar, 1996). Такі оцінки природно шкодять інтегративному підходу до антропологічної та клінічної парадигм, а також генерують обов'язкове для фази «наукової кризи» (Hoyningen-Huene, 2022) конкурентне середовище. Вважаємо ці тенденції абсолютно негативними в сучасних концептуально-філософських умовах, коли унаочнення протистояння постмодернізму, модернізму та примордіалізму потребує чіткого постулювання власної теоретико-методологічної позиції.

Більшість публікацій за останні п'ять років присвячені безпосередньо проблематиці психології права на сучасному етапі, ігноруючи періоди її розвитку як окремої галузі (Hunt & Shepherd, 2023; Rose & Maylea, 2023; Trigger, 2023). Наша робота прагне охопити основні передумови конституювання перших

парадигм у юридичній психології, поява котрих забезпечила відокремлення останньої від інших гуманітарних та соціально-поведінкових наук. В контексті вітчизняних та зарубіжних досліджень на дану проблематику антропологізм та клініцизм (медико-психологічний та медико-психіатричний напрямки) зазвичай розглядаються як окремі галузі наукового знання, не дотичні до психолого-правової проблематики (Goodale, 2021; Kaiser & Weaver, 2022; Sheehan, 2021). Натомість, ми пропонуємо розглянути ключові ідеї їх представників як передумови для формування двох історичних юридико-психологічних парадигм, вказуючи на інтегративний характер цього процесу.

ВИСНОВКИ

Справа інтегративного осмислення антропологічної та клінічної парадигм юридичної психології потребує комплексного переосмислення права як культурного феномену. І йдеться не лише про теоретичні категорії «правової культури» чи «правової свідомості», але й про організацію радикально інакших за методологічною структурою наукових досліджень щодо оцінки якості життя в правовій сфері.

Кожне суспільство утворює мережу вертикальних і горизонтальних зв'язків виключно внаслідок самоусвідомлення. Отже, культура є процесуальним відображенням колективної свідомості. Абсолютно аналогічно В. Р. Фьорст тлумачив право як сферу соціальних норм, що формуються традиційними інститутами. Він навіть йшов далі та намагався трактувати право в якості системи соціалізованих моральних норм, що за духом відповідало до-

слідницькій програмі Броніслава Малиновського.

Практичне значення отриманих результатів. Інтегративний підхід до розгляду клінічної та антропологічної парадигм юридико-психологічної науки дозволив з'ясувати, що зберігаючи ряд засадничих відмінностей, вони мають спільний базис – розуміння індивіда виключно як структурної одиниці соціальної групи, котрий перебуває у вертикальному взаємозв'язку із державними інституціями (з точки зору позитивного права) та буттям (з точки зору природного права). Відповідно, отримані результати вказують на те, що при проведенні досліджень варто враховувати соціально-культурний контекст в якому перебуває правова система, що значно підвищує роль антропологізму в психолого-правових студіях.

Перспективи подальших досліджень.

Аналіз тенденцій розвитку провідних парадигм у юридичній психології ХХ століття дає нам змогу визначати передумови, тенденції розвитку та їхню трансформацію у третьому тисячолітті нашої ери. Однак, у соціологічних термінологічних координатах початку ХХ ст. конкретизовані вище «маршрути» філософії та психології права можна було би пояснити як варіації у студіюванні писаних норм (позитивне право) та неписаних норм (природне право). Однак, подібна характеристика в методологічних і постмодерністських реаліях початку ХХІ ст. видається застарілою та некоректною. Відповідно, як у юридичній психології, так і в філософії права, відбувається поворот до логічного психологізму, що відкриває можливості подальшого розвитку юридико-психологічної проблематики.

References :

- Assalone, E. (2022). El consumo en Hegel. de la filosofía del derecho a la fenomenología del espíritu. *Anales del Seminario de Historia de la Filosofía*, 39(1), 147-156. <https://doi.org/10.5209/ashf.72673>
- Bank, A. (2015). Fatheringvolkekunde: Race and culture in the ethnological writings of Werner Eiselen, stellenbosch university, 1926-1936. *Anthropology Southern Africa*, 38(3-4), 163-179. <https://doi.org/10.1080/23323256.2015.1075854>
- Belgrano, M. (2021). «World» and «Paradigm» in Heidegger and Kuhn. *Franciscanum*, 63(175), 1-16. <https://doi.org/10.21500/01201468.4716>
- Berryessa, C. M., Allely, C. S., De Vel-Palumbo, M., & Granot, Y. (2022). Editorial: Social psychological process and effects on the law. *Frontiers in Psychology*, 13, 990167. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.990167>
- Cayli, M. B. (2020). The cultural anthropology of protest against perceived injustice: Introduction to the special issue. *Anthropological Notebooks*, 26(1), 1-11. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4300433>
- Chin, T., Caputo, F., Lin, C., & Hu, F. (2022). Editorial: Understanding cognitive differences across cultures: Integrating neuroscience and cultural psychology. *Frontiers in Psychology*, 13, 1041734. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1041734>
- Chkhaidze, T., & Surmanidze, L. (2019). Culture and individual action: Rebuilding the broken dialog between anthropology and psychology. *Human Arenas*, 3(3), 421-434. <https://doi.org/10.1007/s42087-019-00091-9>
- Davey, K. (2022). What is Kuhn's Problem? Epistemology & Philosophy of Science, 59(4), 111-125. <https://doi.org/10.5840/eps202259461>
- de Munck, V. C., & Bennardo, G. (2019). Disciplining culture: A sociocognitive approach. *Current Anthropology*, 60(2), 174-193. <https://doi.org/10.1086/702470>
- Diriwächter, R. (2021). Remembering Wilhelm Wundt and the second leipzig school of psychology. *Human Arenas*, 4(1), 5-19. <https://doi.org/10.1007/s42087-020-00158-y>
- Djordjevic, C. M. (2020). When clarity and consistency conflicts with empirical adequacy: Conceptual engineering, anthropology, and Evans-Pritchard's ethnography. *Synthese*, 198 (10) 9611-9637. <https://doi.org/10.1007/s11229-020-02666-4>
- Eriksen, T. H. (2022). Axel Sommerfelt in the history of social anthropology. *History and Anthropology*, 1-8. <https://doi.org/10.1080/02757206.2022.2034624>
- Evans-Pritchard, E. E. (1951). *Social Anthropology*. London: Cohen & West Ltd. 140 p. https://monoskop.org/images/c/cb/Evans_Pritchard_E_E_Social_Anthropology_1951.pdf
- Firth, R. W. (1951). *Elements of social organization*. London: Watts, 293 p. <https://archive.org/details/elementsofsocial00firt/page/n7/mode/2up>
- Foblets, M.-C., Gaudreault-DesBiens, J.-F., & Graziadei, M. (2022). Legal scholars engaging with social anthropology: Hardships and gains. *German Law Journal*, 23(7), 911-919. <https://doi.org/10.1017/glj.2022.66>
- Foks, F. (2020). Constructing the field in interwar social anthropology: Power, personae, and paper technology. *Isis*, 111(4), 717-739. <https://doi.org/10.1086/712138>
- Fortes, M. (1964). *African political systems*. Published for the International African Institute by the Oxford University Press. 327 p. <https://dn790009.ca.archive.org/0/items/AfricanPoliticalSystems/AfricanPoliticalSystems.pdf>
- Fortes, M. (2018). Oedipus and job in West African religion: The 1956 Frazer lecture. *HAU: Journal of Ethnographic Theory*, 8(1-2), 394-413. <https://doi.org/10.1086/698432>
- Fortes, M. (2021). *Time and Social Structure and Other Essays*. New York: Taylor & Francis Group. 312 p. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781000325478_A41115419/preview-9781000325478_A41115419.pdf
- Francq, A., Saumitou-Laprade, P., Vernet, P., & Billiard, S. (2023). A paradigm shift, or a paradigm adjustment? The Evolution of the Oleaceae Mating System as a Small-Scale Kuhnian Case Study. *The Quarterly Review of Biology*, 98(2), 61-83. <https://doi.org/10.1086/725275>
- Glenney, B. (2023). David Howes, Sensorial Investigations: A History of the Senses in Anthropology, Psychology, and Law. *Social History of Medicine*, 38(1), 175-177. <https://doi.org/10.1093/shm/hkad103>
- Goldberg, N. (2023). Kantian views of empirical truth. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Philosophia*, 23-31. <https://doi.org/10.24193/subbphil.2023.1.02>
- Goodale, M. (2021). After international law: Anthropology beyond the «age of human rights». *AJIL Unbound*, 115, 289-293. <https://doi.org/10.1017/aju.2021.42>
- Grobler, A. (2023). Incommensurability explained in the terms of presuppositions. A comment to Kuhn's thesis on radical meaning variance. *Studia Historiae Scientiarum*, 22, 239-258. <https://doi.org/10.4467/2543702xshs.23.005.17696>
- Hunt, J. S., & Shepherd, S. M. (2023). Racial justice in psycholegal research and forensic psychology practice: Current advances and a framework for future progress. *Law and Human Behavior*, 47 (1), 1-11. <https://doi.org/10.1037/lhb0000526>
- Hegel, G. W. F. (1896). *Philosophy of right* (S. W. Dyde, trans.). London: G. Bell and sons. 410 p. <https://archive.org/details/cu31924014578979/page/n8/mode/2up>
- Heidegger M., (1927). *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 450 s. https://archive.org/details/sein_und_zeit/mode/1up

- Heidegger, M. (1914). *Die Lehre vom Urteil im Psychologismus: Ein kritisch-positiver Beitrag zur Logik*. Leipzig: Barth viii+110 s.
- Hodges, M. (2019). History's impasse: Radical historiography, leftist elites, and the anthropology of historicism in southern France. *Current Anthropology*, 60(3), 391-413. <https://doi.org/10.1086/703204>
- Holden, L. (2019). Cultural expertise and law: An historical overview. *Law and History Review*, 38(1), 29-46. <https://doi.org/10.1017/s073824801900049x>
- Hoyningen-Huene, P. (2022). Is Kuhn's «World Change through Revolutions» Comprehensible? *Epistemology & Philosophy of Science*, 59(4), 55-72. <https://doi.org/10.5840/eps202259458>
- Kaiser, B. N., & Weaver, L. J. (2022). Culture-bound syndromes, idioms of distress, and cultural concepts of distress: New directions for an old concept in psychological anthropology. *Transcultural Psychiatry*, 59(4), 395-398. <https://doi.org/10.1177/13634615221110665>
- Kuhn, T. S. (1961). The Function of Dogma in Scientific Research. A. C. Crombie (ed.). *Scientific Change* (Symposium on the History of Science, University of Oxford). pp. 347-369.
- Kuhn, T. S. (1962). *The structure of scientific revolutions*. International Encyclopedia of Unified Science (Vol. 2, No. 2). University of Chicago Press. xvii+210 p.
- Kuper, A. (2016). Meyer Fortes: The person, the role, the theory. *The Cambridge Journal of Anthropology*, 34(2). <https://doi.org/10.3167/ca.2016.340209>
- Laviolette, P. (2020). Mana and Māori culture: Raymond Firth's pre-Tikopia years. *History and Anthropology*, 31(3), 393-409. <https://doi.org/10.1080/02757206.2020.1711748>
- Ledvinka, T. (2020). The disenchantment of the lore of law: Jacob Grimm's legal anthropology before anthropology. *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 52(2), 203-226. <https://doi.org/10.1080/07329113.2020.1755577>
- Lévi-Strauss, C. (1958). *Anthropologie structurale*. Paris: Plon. 454 p. <https://archive.org/details/anthropologiestr00levi/page/454/mode/2up>
- Linares Matás, G. J. (2023). Memory, agency, and labor mobilization in the monumental funerary landscapes of southeastern Mauritania, West Africa. *Journal of Anthropological Archaeology*, 70, 101488. <https://doi.org/10.1016/j.jaa.2023.101488>
- Lipari, N. (2022). La naturalità del diritto positivo e la positività del diritto naturale. *Rivista Di Filosofia Del Diritto-Journal of Legal Philosophy*, 11(2), 245-252. <https://doi.org/10.4477/105783>
- Lombroso, C. (1871). *L'uomo bianco e l'uomo di colore. Letture sull'origine e le varietà delle razze umane*. Padova: Tip. F. Sacchetto. 213 p. https://archive.org/details/bub_gb_nXppzBTEFU8C/page/n3/mode/2up
- Lombroso, C. (1876). *L'uomo delinquente: studiato in rapporto alla antropologia, alla medicina legale ed alle discipline carcerarie*. Milano: Hoepli. 255 p. <https://archive.org/details/luomodelinquente00lomb/page/254/mode/2up>
- Malinowski B. (1944). *A scientific theory of culture and others essays*. New York: Oxford university press. 228 p. <https://monoskop.org/images/f/f5/Malinowski-Bronislaw-A-Scientific-Theory-of-Culture-and-Other-Essays-1961.pdf>
- Marrero González, C. (2022). Análisis comparativo cognitivo y simbólico de las obras «La Domesticación del Pensamiento Salvaje» de Jack Goody in «Las Teorías de la Religión Primitiva» de E.E. Evans-Pritchard. Aplicaciones para la Educación y para la Enfermería. *Cultura de los Cuidados*, (64). 216-227. <https://doi.org/10.14198/cuid.2022.64.18>
- Mathias, J., Gulbas, L. E., Chin, M., & Perry, T. E. (2020). Interrogating culture: Anthropology, social work, and the concept trade. *Journal of Social Work*, 21(4), 631-650. <https://doi.org/10.1177/1468017320920566>
- Mauss M., & Paulme, D. (1967), *Manuel d'ethnographie*. Paris : Payot. 283 p. <https://archive.org/details/manueldethnograph0000maus/page/n7/mode/2up>
- Mills, M. A. (2013). The opposite of witchcraft: Evans-Pritchard and the problem of the person. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 19(1), 18-33. <https://doi.org/10.1111/1467-9655.12001>
- Münsterberg, H. (1914). *Psychology and social sanity*. Doubleday, Page & Company. 320 p. <https://doi.org/10.1037/13861-000>
- Nevelska-Hordieieva, O., Kachurova, S., & Voitenko, D. (2021). History of the regulatory field in philosophical and legal context history of the regulatory field in philosophical and legal context. *Revista Notas Historicas Y Geograficas*, 26, 68-94.
- Niehaus, I. (2017). Anthropology at the dawn of apartheid. *Focaal*, 2017 (77), 103-117. <https://doi.org/10.3167/fcl.2017.770109>
- Orlandi, F. (2023). Reassessing the legacy of Cesare Lombroso: Criminal anthropology in the expert testimony of Mario Carrara, 1910-1930. *Forensic cultures in modern Europe*, 147-168. <https://doi.org/10.7765/9781526172358.00011>
- Orrù, A. (2023). Paolo Marzolo and Cesare Lombroso: A semiotic-medical inheritance between word, sounds, and face. *Chinese Semiotic Studies*, 19(3), 403-427. <https://doi.org/10.1515/css-2023-2012>
- Österman, T. (2021). Cultural relativism and understanding difference. *Language & Communication*, 80, 124-135. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2021.06.004>
- Pavlova, T., Zarutskaya, E., Pavlov, R., & Kolomoichenko, O. (2019). Ethics and law in Kant's views: The principle of complementarity. *International Journal of Ethics and*

- Systems*, 35(4), 651-664. <https://doi.org/10.1108/ijoes-04-2019-0080>
- Pimenta, T. L. (2020). The abyss of right: Hegel's philosophy of right and the question of poverty. *OEconomia*, (10-4), 729-757. <https://doi.org/10.4000/oeconomia.9913>
- Radcliffe-Brown, A. R. (1952). *Structure and function in primitive society, essays and addresses*. London: Cohen & West. 219 p. <https://dn760003.eu.archive.org/0/items/structurefunctio00radc/structurefunctio00radc.pdf>
- Rose, M., & Maylea, C. (2023). The case for implementing legal clinical supervision within legal practice, and recommendations for best practice. *Griffith Law Review*, 32(3), 259-285. <https://doi.org/10.1080/10383441.2023.2260731>
- Salgar, E. (2023). Thomas S. Kuhn and the transformation of the concept of «Scientific progress» *Beytulhikme an International Journal of Philosophy*, 13(13:3), 130-157. <https://doi.org/10.29228/beytulhikme.69294>
- Scalise Sugiyama, M., & Reilly, K. J. (2023). Cross-cultural forager myth transmission rules: implications for the emergence of cumulative culture. *Evolution and human behavior*, 566-583. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2023.01.012>
- Sheehan, C. (2021). Psychological anthropology and medical anthropology: a brief history of ideas and concepts. *Irish Journal of Psychological Medicine*, 39(2), 115-120. <https://doi.org/10.1017/ipm.2021.34>
- Steizinger, J. (2020). From Völkerpsychologie to cultural anthropology: Erich Rothacker's philosophy of culture. *HOPOS: The Journal of the International Society for the History of Philosophy of Science*, 10(1), 308-328. <https://doi.org/10.1086/707912>
- Stettler, M. J., & Sharpe, M. (2022). Of cartesianism and spiritual exercises in advance. *Philosophy Today*, 66(3), 471-489. <https://doi.org/10.5840/philtoday2022318445>
- Tomičić, A. (2022). Rascjepi i presjeci antropologije i socijalne psihologije – interdisciplinarnost kroz teoriju socijalnih reprezentacija kao strategija u kulturnim studijima. *Studia Ethnologica Croatica*, 34, 277-307. <https://doi.org/10.17234/sec.34.12>
- Trigger, D. (2023). Anthropology in australian indigenous legal cases: What i've learned from the law and what lawyers learned from me. *Anthropological Forum*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/00664677.2023.2278402>
- Trujillo, I. (2022). Introduzione. Per una filosofia del diritto positivo alternativa al giuspositivismo. *Rivista Di Filosofia Del Diritto-Journal of Legal Philosophy*, 11(2), 231-244. <https://doi.org/10.4477/105782>
- Vandendriessche, E. (2022). The concrete numbers of «primitive» societies: A historiographical approach. *Historia Mathematica*, 59, 12-34. <https://doi.org/10.1016/j.hm.2022.01.006>
- Vaz da Silva, F. (2021). Metaphor in comparative studies, or, the folklore of anthropology: Frazer, Malinowski, Trobriand, and us. *Folklore*, 132(4), 343-366. <https://doi.org/10.1080/0015587x.2021.1923956>
- Verbuyst, R., & Galazka, A. M. (2023). Introducing «navigating failure in ethnography»: A forum about failure in ethnographic research. *Journal of Organizational Ethnography*, 61-75 <https://doi.org/10.1108/joe-10-2022-0027>
- Weimar, R. (2008). *Einheit und Vielfalt der Rechtstheorie*. Berlin: Duncker & Humblot. 725 p. https://www.duncker-humblot.de/files_media/leseproben/9783428518401.pdf
- Weimar, R. (1996). *Psychologische Strukturen richterlicher Entscheidung*. Stämpfli Verlag. XIII+221 p.
- Zitzewitz, K., & Ciotti, M. (2022). Art and anthropology: Twenty-five years of the traffic in culture. *Journal of Material Culture*, 27 (1), 3-9. <https://doi.org/10.1177/13591835221074151>

Viktoriia Petrushenko

Doctor of Science in Medicine, Professor, National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya (Ukraine)

CONCEPTUAL DIRECTIONS FOR ESTABLISHING PARADIGMS IN LEGAL PSYCHOLOGY

ABSTRACT

Background. In the context of the theory of the development of science, according to T. S. Kuhn, the field of knowledge must pass the pre-scientific stage of formation before the constitution of scientific paradigms and positioning as a separate science. The process of constituting a scientific paradigm involves the accumulation of ideas, theories, and concepts that form a set of attitudes with an axiomatic character. Accordingly, to determine the conditions for the formation of individual directions in legal psychology, it is necessary to systematize the conceptual directions of epistemological development that preceded the formation of paradigms in the psychology of law.

Objective. To determine the main theoretical prerequisites for the formation of anthropological and clinical paradigms in legal psychology.

Methods. The systemic method was used to determine the main epistemological starting positions of scientific knowledge and to analyze its subsequent implementation in legal and psychological contexts. The structural-functional and comparative method helped to identify the

main characteristic features of the formation of clinical and anthropological paradigms in legal psychology.

Results. The updated direction of legal psychology is distinguished from the autonomous-volitional interpretations of French encyclopedists of the 18th century. and utopian treatises of continental European socialists of the 19th century. At the end of the 19th century, the process of formation of clinicism and anthropology in legal psychology takes place, which is determined by the philosophical and branchial influences of social and cultural anthropology, medicine, leading trends in the philosophy of the 19th and 20th centuries, as well as criminology.

Conclusions. The main positions of social and cultural anthropology and their characteristic features, which determined the principles of the formation of the anthropological paradigm in psychology. The interdisciplinary nature of the development of the clinical paradigm in legal psychology is determined, and the main theoretical prerequisites for the formation of the clinical paradigm with the anthropological paradigm of legal psychology are compared.

Keywords: *legal psychology, paradigm, clinical paradigm, anthropological paradigm, determinism.*

How to cite (як цитувати):

Petrushenko, V. (2024). CONCEPTUAL DIRECTIONS FOR ESTABLISHING PARADIGMS IN LEGAL PSYCHOLOGY. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 10(1), 51–66. <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.1.5> [in Ukrainian]

Петрушенко, В. (2024). КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ КОНСТИТУЮВАННЯ ПАРАДИГМ У ЮРИДИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ. *ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС*, 10(1), 51–66. <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.1.5>

Дата отримання статті: 03.11.2023

Дата рекомендації до друку: 25.12.2023

Дата оприлюднення: 31.01.2024